

POWSZECHNA DEKLARACJA UNESCO O RÓŻNORODNOŚCI KULTUROWEJ

przyjęta jednomyślnie na 31 sesji Konferencji Generalnej UNESCO, Paryż, 2 listopada 2001 roku

(publikowany tekst jest roboczym tłumaczeniem Deklaracji, przygotowanym przez Polski Komitet ds. UNESCO)

Konferencja Generalna,

Potwierdzając znaczenie, jakie przypisuje pełnej realizacji praw człowieka oraz podstawowych wolności, ogłoszonych w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i w innych, powszechnie uznanych narzędziach prawnych, takich jak dwa Międzynarodowe Pakty Praw Człowieka z 1966 roku, pierwszy, dotyczący Praw Obywatelskich i Politycznych, i drugi, dotyczący Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych,

Przypominając, że Preambuła Aktu Konstytucyjnego UNESCO potwierdza, iż [...] szerokie rozpowszechnianie kultury i wychowania ludzkości w duchu sprawiedliwości, wolności i pokoju, jest niezbędne dla godności człowieka i jest świętym obowiązkiem, który wszystkie narody muszą wypełniać w duchu wzajemnej pomocy i troski",

Przypominając również jego Artykuł pierwszy, który wytycza, wśród innych celów UNESCO, zalecanie „takich umów międzynarodowych, jakie mogą być konieczne dla popierania swobodnego obiegu myśli w słowie i obrazie”,

Odnosząc się do postanowień mających związek z różnorodnością kulturową oraz z wykonywaniem praw kulturalnych, wymienionych w narzędziach międzynarodowych ogłoszonych przez UNESCO¹,

Potwierdzając również, że kultura powinna być postrzegana jako zespół cech duchowych i materialnych, intelektualnych i uczuciowych, charakteryzujących społeczeństwo lub grupę społeczną i że obejmuje ona, oprócz sztuki i literatury, sposoby życia, formy wzajemnego współżycia, systemy wartości, tradycje i wierzenia²,

Stwierdzając, że kultura znajduje się w sercu współczesnej debaty o tożsamości, spójności społecznej i rozwoju gospodarki opartej na wiedzy,

Potwierdzając, że poszanowanie różnorodności kultur, tolerancja, dialog i współpraca, w klimacie wzajemnego zrozumienia i zaufania, stanowią jedną z najlepszych gwarancji międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa,

Dążąc do większej solidarności, opartej na uznaniu różnorodności kulturowej, na świadomości jedności rodzaju ludzkiego i na rozwoju wymiany międzykulturowej,

¹ Wśród których, w szczególności Umowa Florencka z 1950 r. oraz Protokół z Nairobi z 1976 r., Powszechna Konwencja Praw Autorskich z 1952 r., Deklaracja dotycząca Zasad Międzynarodowej Współpracy Kulturalnej z 1966 r., Konwencja z 1970 r. dotycząca środków zmierzających do Zakazu i Zapobiegania Nielegalnemu Przywozowi, Wywozowi i Przenoszeniu Własności Dóbr Kultury, Konwencja dotycząca Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego z 1972 r., Deklaracja UNESCO o Rasach i Uprzedzeniach Rasowych z 1978 r., Zalecenia dotyczące Statusu Twórców z 1980 r. oraz Zalecenia dotyczące Ochrony Kultury Tradycyjnej i Ludowej z 1989 r.

² Definicja zgodna z postanowieniami Światowej Konferencji o Polityce Kulturalnej (MONDIACULT, Mexico, 1982), Światowej Komisji Kultury i Rozwoju (Our Creative Diversity, 1995) oraz Konferencji Międzyrządowej o Politykach

Uwzględniając, że proces globalizacji, ułatwiony szybkim rozwojem nowych technologii informacji i komunikacji, mimo, iż stanowi on wyzwanie dla różnorodności kulturowej, tworzy warunki odnawialnego dialogu między kulturami i cywilizacjami,

Świadoma specyficznego mandatu powierzonego UNESCO w ramach systemu Narodów Zjednoczonych, który ma zapewnić ochronę i wspieranie bogatej różnorodności kultur,

Ogłasza następujące zasady i przyjmuje niniejszą Deklarację:

Tożsamość, różnorodność, pluralizm

Artykuł 1 — *Różnorodność kulturowa, wspólne dziedzictwo ludzkości*

Kultura przyjmuje różne formy w czasie i przestrzeni. Różnorodność ta wyraża się w oryginalności i mnogości tożsamości, cechujących grupy i społeczeństwa tworzące ludzkość. Różnorodność kulturowa jako źródło wymiany, innowacyjności i kreatywności jest dla rodzaju ludzkiego równie niezbędna jak różnorodność biologiczna dla przyrody. W tym znaczeniu stanowi ona wspólne dziedzictwo ludzkości i musi zostać uznana oraz potwierdzona dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń.

Artykuł 2 — *Od różnorodności kulturowej do pluralizmu kultur*

W naszych coraz bardziej zróżnicowanych społeczeństwach staje się konieczne zapewnienie harmonijnego wzajemnego oddziaływania oraz woli współistnienia osób i grup, które cechuje tożsamość kulturowa zarazem mnoga, różnorodna i dynamiczna. Polityki popierające integrację oraz uczestnictwo wszystkich obywateli są gwarantem spójności społecznej, żywotności społeczeństwa obywatelskiego oraz pokoju. Zdefiniowany w ten sposób pluralizm kulturowy stanowi polityczną odpowiedź na istnienie różnorodności kulturowej. Pluralizm kultur, nierozzerwalnie związany z kontekstem demokratycznym, sprzyja wymianie kulturalnej i rozwijaniu zdolności twórczych, które wzbogacają życie społeczne.

Artykuł 3 — *Różnorodność kulturowa jako czynnik rozwoju*

Różnorodność kulturowa rozszerza możliwości wyboru stawiane przed każdym; jest jednym ze źródeł rozwoju, postrzeganego nie tylko jako wzrost gospodarczy, ale również jako środek dostępu do satysfakcjonującego bytu intelektualnego, uczuciowego, moralnego i duchowego.

Różnorodność kulturowa i prawa człowieka

Artykuł 4 — *Prawa człowieka jako gwarancja różnorodności kulturowej*

Obrona różnorodności kulturowej stanowi imperatyw etyczny, nieodłączny od poszanowania godności ludzkiej. Nakłada ona obowiązek poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności, szczególnie praw osób należących do mniejszości oraz praw ludności autochtonicznej. Nikt nie może powoływać się na różnorodność

kulturową w celu naruszenia praw człowieka, zagwarantowanych prawem międzynarodowym, ani w celu ograniczenia ich zasięgu.

Artykuł 5 — *Prawa kulturalne jako ramy właściwe dla różnorodności kulturowej*

Prawa kulturalne stanowią integralną część praw człowieka, powszechnych, niepodzielnych i współzależnych. Rozwój różnorodności twórczej wymaga pełnej realizacji praw kulturalnych, takich jak je definiuje artykuł 27 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz artykuły 13 i 15 Międzynarodowego Paktu dotyczącego Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych. Każdy człowiek powinien w związku z tym móc wypowiadać się, tworzyć i upowszechniać swoje dzieła w dowolnym języku, a szczególnie w języku ojczystym; każdy człowiek ma prawo do edukacji i kształcenia na odpowiednim poziomie, w pełni szanujących jego tożsamość kulturową; każdy człowiek ma prawo uczestnictwa w życiu kulturalnym wedle swego wyboru oraz do realizacji własnych praktyk kulturowych, w granicach narzuconych przez poszanowanie praw człowieka oraz podstawowych wolności.

Artykuł 6 — *Ku różnorodności kulturowej dostępnej dla wszystkich*

Zapewniając swobodny obieg idei w słowie i obrazie, należy dbać, aby wszystkie kultury miały możliwość wypowiedzi i własnej prezentacji. Wolność słowa, pluralizm mediów, wielojęzyczność, równy dostęp do sztuki, do dorobku naukowego i technologicznego — również w formie cyfrowej — oraz możliwość, dla wszystkich kultur, dostępu do wypowiedzi i rozpowszechniania, są gwarancją istnienia różnorodności kulturowej.

Różnorodność kulturowa i twórczość

Artykuł 7 — *Dziedzictwo kulturowe u źródeł twórczości*

Każda twórczość czerpie z korzeni tradycji kulturalnej, ale rozwija się w kontakcie z innymi kulturami. Dlatego też dziedzictwo, we wszelkich swych przejawach, powinno być zachowane, dowartościowane oraz przekazane przyszłym pokoleniom jako świadectwo doświadczeń i dążeń ludzkich, w celu wzbogacania twórczości w całej jej różnorodności oraz budowania prawdziwego dialogu między kulturami.

Artykuł 8 — *Dobra i usługi kulturalne, towary odmienne od innych*

W obliczu dzisiejszych przemian gospodarczych i technologicznych, otwierających szerokie perspektywy dla twórczości i innowacyjności, należy zwrócić szczególną uwagę na różnorodność oferty twórczej, na należyte uznanie praw autorów i artystów oraz na specyfikę dóbr i usług kulturalnych, które, będąc nośnikami tożsamości, wartości i treści, nie mogą być uznane za zwyczajne towary lub dobra konsumpcyjne.

Artykuł 9 — *Polityki kulturalne jako katalizator twórczości*

Zapewniając swobodny obieg idei i dzieł, polityki kulturalne muszą tworzyć odpowiednie warunki dla tworzenia i rozpowszechniania różnorodnych dóbr i usług kulturalnych, dzięki przemysłom kultury, dysponującym środkami umożliwiającymi zaistnienie w skali lokalnej i światowej. Każde Państwo powinno, w poszanowaniu własnych

zobowiązań międzynarodowych, określić swą politykę kulturalną oraz wprowadzić ją w życie za pomocą środków działania, które uzna za najbardziej odpowiednie, zarówno gdy chodzi o odpowiednie wsparcie operacyjne, jak i o ramy legislacyjne.

Różnorodność kulturowa i solidarność międzynarodowa

Artykuł 10 - *Wzmocnić możliwości tworzenia i upowszechniania twórczości w skali światowej*

W obliczu braku równowagi, charakteryzującym obecnie przepływ oraz wymianę dóbr i usług kulturalnych w skali światowej, należy wzmocnić międzynarodową współpracę i solidarność, w celu umożliwienia wszystkim krajom, a szczególnie krajom rozwijającym się oraz krajom w fazie przejściowej, stworzenia przemysłów kultury, skutecznych i konkurencyjnych w skali krajowej i międzynarodowej.

Artykuł 11 – *Budować współpracę partnerską między sektorem publicznym, sektorem prywatnym i społeczeństwem obywatelskim*

Same siły rynku nie mogą zagwarantować ochrony i promocji różnorodności kulturowej, stanowiącej warunek trwałego i zrównoważonego rozwoju ludzkości. Z takiej perspektywy należy potwierdzić nadrzędną rolę polityki społecznej realizowanej we współpracy partnerskiej z sektorem prywatnym i społeczeństwem obywatelskim.

Artykuł 12 – *Rola UNESCO*

Odpowiedzialnością UNESCO, na mocy jej mandatu i powierzonych funkcji, jest:

- a) wspierać uwzględnienie zasad wymienionych w niniejszej Deklaracji w strategiach rozwoju opracowywanych przez różne instancje międzyrządowe;
- b) stanowić punkt odniesienia i płaszczyznę uzgodnień między Państwami, międzynarodowymi organizacjami rządowymi i pozarządowymi, społeczeństwem obywatelskim i sektorem prywatnym, w celu wspólnego opracowywania koncepcji, celów i polityk na rzecz różnorodności kulturowej;
- c) kontynuować działania normatywne, jak również działania w zakresie uwalniania i zwiększenia potencjału w tych dziedzinach związanych z niniejszą Deklaracją, które należą do jej kompetencji;
- d) ułatwiać wdrożenie Planu Działania, którego główne linie załączone są do niniejszej Deklaracji.

Główne linie Planu Działania dla wprowadzenia w życie Powszechnej Deklaracji UNESCO o różnorodności kulturowej

Państwa członkowskie zobowiązują się do podejmowania odpowiednich kroków w celu szerokiego rozpowszechnienia Powszechnej Deklaracji UNESCO o różnorodności kulturowej oraz popierania jej skutecznego wprowadzania w życie, współpracując szczególnie nad realizacją następujących celów:

1. Pogłębiać międzynarodową debatę nad zagadnieniami dotyczącymi różnorodności kulturowej, a szczególnie zagadnieniami dotyczącymi jej związków z rozwojem i jej wpływem na formułowanie polityk w skali zarówno narodowej, jak i międzynarodowej; zainicjować zwłaszcza refleksję

- dotyczącą potrzeby stworzenia międzynarodowego narzędzia prawnego o różnorodności kulturowej;
2. Czynić postępy w definiowaniu zasad, norm i sposobów działania, zarówno na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym oraz środków uwrażliwienia i form współpracy, najkorzystniejszych dla ochrony i wspierania różnorodności kulturowej;
 3. Popierać wymianę wiedzy i najbardziej odpowiednich działań w zakresie pluralizmu kultur, w celu ułatwienia, w społeczeństwach zróżnicowanych, integracji oraz uczestnictwa osób i grup pochodzących z różnych horyzontów kulturowych;
 4. Pogłębiać zrozumienie i wyjaśnianie treści praw kulturalnych, jako integralnej części praw człowieka;
 5. Chronić dziedzictwo językowe ludzkości oraz wspierać formy wyrazu, twórczość oraz rozpowszechnianie, w możliwie jak największej liczbie języków;
 6. Zachęcać do różnorodności językowej — przy poszanowaniu języka ojczystego — na wszystkich poziomach nauczania, wszędzie, gdzie to możliwe, a także zachęcać do nauki wielu języków od najmłodszych lat;
 7. Uświadamiać, poprzez edukację, pozytywną wartość różnorodności kulturowej oraz udoskonalać — w tym celu — zarówno programy szkolne, jak i kształcenie nauczycieli;
 8. Włączać do procesu nauczania, kiedy to właściwe, tradycyjne podejście pedagogiczne, aby chronić i jak najpełniej wykorzystywać metody komunikowania się i przekazywania wiedzy dostosowane pod względem kulturowym;
 9. Wspierać proces „alfabetyzacji cyfrowej” i zapewniać lepsze opanowanie nowych technologii informacji i komunikacji, które powinny być uznane zarówno za dyscypliny nauczania, jak i za narzędzia pedagogiczne, pozwalające na usprawnianie skuteczności usług edukacyjnych;
 10. Wspierać różnorodność językową w przestrzeni cyfrowej oraz ułatwiać powszechny dostęp, poprzez sieci globalne, do wszelkich informacji należących do domeny publicznej;
 11. Przeciwdziałać „luce cyfrowej” — w ścisłej współpracy z właściwymi instytucjami systemu Narodów Zjednoczonych — popierając dostęp krajów rozwijających się do nowych technologii i pomagając im w opanowaniu technologii informacji oraz ułatwiając zarówno rozpowszechnianie w formie cyfrowej rodzimych produktów kulturalnych tych krajów, jak i ich dostęp do zasobów cyfrowych z zakresu oświaty, kultury i nauki, dostępnych w skali światowej;
 12. Pobudzać produkcję, ochronę i rozpowszechnianie różnorodnych treści w mediach i światowych sieciach informacyjnych oraz wzmacniać w tym celu rolę publicznego radia i telewizji w tworzeniu wartościowych programów audiowizualnych, popierając zwłaszcza wprowadzenie mechanizmów współpracy ułatwiających ich rozpowszechnianie;
 13. Opracować polityki i strategie ochrony oraz rewaloryzacji dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, a zwłaszcza dziedzictwa niematerialnego i ustnego oraz zwalczać nielegalny obieg dóbr i usług

kulturalnych;

14. Szanować i chronić wiedzę tradycyjną, zwłaszcza wiedzę ludności autochtonicznej; uznać wkład wiedzy tradycyjnej, szczególnie w dziedzinie ochrony środowiska i zarządzania zasobami naturalnymi oraz popierać współdziałanie nowoczesnej nauki i wiedzy lokalnej;
15. Popierać mobilność twórców, artystów, badaczy, naukowców i intelektualistów oraz rozwój międzynarodowych programów badawczych i współpracy partnerskiej, dokładając jednocześnie starań o ochronę i zwiększenie potencjału twórczego krajów rozwijających się oraz krajów w fazie przejściowej;
16. Zapewnić ochronę praw autorskich i praw pokrewnych dla dobra rozwoju twórczości współczesnej oraz odpowiednie wynagrodzenie za pracę twórczą, broniąc jednocześnie publicznego prawa dostępu do kultury, zgodnie z artykułem 27 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka;
17. Wspomagać wyłonienie się lub umocnienie przemysłów kultury w krajach rozwijających się i w krajach będących w przejściowej fazie rozwoju, oraz — w tym celu — współpracować przy rozwijaniu infrastruktur i niezbędnych kompetencji, wspomagać wyłonienie się skutecznych rynków lokalnych oraz ułatwić dostęp dóbr kulturalnych tych krajów do rynków światowych oraz do międzynarodowych sieci rozpowszechniania;
18. Rozwijać polityki kulturalne zdolne wspierać zasady wpisane do niniejszej Deklaracji, obejmujące mechanizmy wspomagania operacyjnego i/lub odpowiednie ramy legislacyjne, w poszanowaniu zobowiązań międzynarodowych, właściwych każdemu Państwu;
19. Włączyć ściśle różne sektory społeczeństwa obywatelskiego do zdefiniowania polityk społecznych mających na celu ochronę i wspieranie różnorodności kulturowej;
20. Uznać i popierać wkład, który sektor prywatny może wnieść do waloryzacji różnorodności kulturowej i ułatwiać, w tym celu, stworzenie płaszczyzny dialogu między sektorem publicznym i sektorem prywatnym.

Państwa członkowskie zalecają Dyrektorowi Generalnemu wzięcie pod uwagę celów wymienionych w niniejszym Planie Działania przy wprowadzaniu w życie programów UNESCO oraz poinformowanie o nich instytucji należących do systemu Narodów Zjednoczonych i innych właściwych organizacji międzyrządowych i pozarządowych w celu umocnienia współdziałania na rzecz różnorodności kulturowej.